

איך להיות בת חמישים
מחשבות על התבגרות בעידן ילדוטי
מסה אישית בחמישים קטעים

מאת ארנה קזין

הגיעה העת להתבגר : מלאו לי חמישים. אני רוצה לעשות את זה נכון ולכן אני לומדת. אני קוראת, מתבוננת, שואלת. אני כותבת רשימות במחברת. איך להתבגר בתרבות של פיטר פן? איך להיות אדם מבוגר, במלוא מובן המלה, כאשר מצפים מאתנו להיות צעירים לנצח? איך ללמוד, צעד אחר צעד, להזדקן בגאווה וללא מורא? אלה השאלות שיצאתי איתן לדרך. גיל חמישים אינו הארבעים החדש – הוא בפשטות חמישים. הוא רק חדש, ומסקרן, בשבילי.

"החיים עכשיו בגילי", אומרת המספרת בסיפור הקצר של יעל נאמן, "הדשא והנהר" ("כתובת אש", כתר, 2013). מיד לאחר שמלאו לה חמישים, היא מספרת, קפצה עליה הזקנה בבת אחת. "אני לא מתכוונת לזקנה הגדולה, המפורסמת, המתרחשת בסביבות גיל שמונים, אלא לזאת שלא כולם מרגישים בה, לזקנה המתרחשת בסביבות גיל חמישים".

פתאום זה קרה, היא מספרת: "פקחתי את העיניים ונוכחתי שאובמה צעיר ממני בשנה". בשבילי זהו רעיון מרשים מאוד, אם לא מבהיל: החיים עכשיו הם בגילי. כל מי שעושה דבר־מה מרכזי, משפיע, הוא עכשיו בגילי. זהו זה, הגעתי. אבל איפה אני בדיוק? מה אני אמורה לעשות עכשיו? מכל עבר אומרים לנו שלא רואים עלינו, שבכלל לא השתנינו, שלא היו נותנים לנו אפילו שנה יותר מאשר, אתם יודעים, עשור אחד מוקדם יותר. איך להתבגר, אפילו להזדקן, ולאהוב את זה?

"ככל שאני מזדקנת, כך עוד יותר אני מרגישה
כמעט יפה..."

כותבת המשוררת שרון אולדס בשירה The Older (The Unswept Room, Knopf 2002).¹

כן, גם אני, ככל שאני מזדקנת, כך אני מרגישה עוד יותר כמעט יפה. עם זה אני יכולה עכשיו להזדהות.

"...ואני אהיה בת

חמישים, עוד מעט", ממשיכה אולדס, "הגוף שלי נעשה
קמול ושדוף, ואני אוהבת את הקמילה
הכסופה שלו, העור נקלש,

¹ שירים וכתבים ללא ציון שם המתרגמת הם תרגומים שלי

פנים של אגם שהוכו ברוח, רפאים
כמושים, קמט של עשן. אבל כשאני
מביטה מטה, אני יכולה לראות, לפעמים,
דברים שאם אשה צעירה היתה רואה היא היתה
צווחת, כמו בסרט אימה..."

האם אני אמורה לצווח עכשיו באימה?

לא, זה אינו העניין. כרגע, בגיל חמישים, קמטים ועור שנקלש עדיין אינם ענייני המרכזי.
המחשבות שלי נתונות למשהו אחר לגמרי: לאתגרים הנפשיים וליתרונות, שכרוכים
בהתבגרות.

אני חושבת עכשיו על הגדרה אחת של בגרות, שטבע קנט, והיא: היכולת לחשוב באופן
עצמאי. בוגרת היא זו שיכולה לחשוב לבד ואינה צריכה, ולא רוצה, שיחשבו בשבילה (או
שיחליטו עליה – כמו שהילדים אומרים).

וזה לא עניין של מה בכך, כפי שמראה סוזן ניימן בספרה (Penguin,) Why Grow Up
(2014). המדינה, התקשורת והתאגידים, כותבת ניימן, יעשו כל שביכולתם למנוע מאתנו
חשיבה עצמאית. מבחינתם העיקר הוא נאמנות, היענות, שלא לומר ציות. ולכן מחשבה
עצמאית היא האויב. משום כך, מדגישה ניימן, התבגרות דורשת אומץ – וזו משימה שאף
פעם אינה נגמרת.

איך אוכל לחשוב באופן עצמאי בתרבות העדר? לאן שלא אביט אני רואה לנגד עיני את
הכול לוחצים עלי לשמור על נעורי ועל תמימותי; מבקשים לטפח בי רצון בלתי נדלה
לסיפוקים ולאישורים; דחף להתחדשות, כמיהה לזרום בזרם המרכזי.
הצרכנית הלהוטה והילדה הילדותית, באשר הן, חולקות ביניהן לא מעט תכונות. זו וגם זו
דורשות לקבל כאן ועכשיו, ברקיעת רגל, את אשר הן חפצות. זו וגם זו מגולמות היטב
בדמות הילדה ורוקה סולט (ורוקה בא לי – בתרגום ההולם לעברית), הילדה המפונקת בהא
הידיעה מ"צ'ארלי בממלכת השוקולד", שתובעת את כל אשר נאה בעיניה לעצמה ומיד.
הילדה הילדותית והצרכנית הלהוטה חייבות לקבל עכשיו, ללא דיחוי, את חלב האם, את
הבגד, את תשומת הלב, את המותג. אין להן פרספקטיבה – מערך של מחשבות שעיצבו
לעצמן – שחורגת ממערך השיווק והתשוקה. הן מונעות אל החפץ, אל הרכישה, אל
הסיפוק, כמריונטות.

כן, אני יכולה לכבות את ההודעות בסמארטפון שלי; אני יכולה לצמצם כך את הגירויים,
את הקריאות הבלתי פוסקות שמורות לי לצורך עוד הודעות, עוד סימני חיבה ועוד
מוצרים; אני יכולה לכבות ולהשיג לעצמי רגע נכסף, נדיר, יקר ערך של בהייה. אבל זהו רק

חלק זעום מהשינוי שעלי להביא לחיי אם אני רוצה להשיג מחשבה עצמאית – התבגרות של ממש – עם כל החופש והאחריות שכרוכים בה.

2

אנחנו חיים בעידן השדרוג – כבר לא מכבדים אצלנו דברים שמחזיקים מעמד. לא קל להתבגר באווירה כזאת, של סלידה מהזמן שמתמשך. אנחנו משדרגים לגרסה החדשה, אנחנו מחליפים את הגאדג'ט הישן, בן השנה, בגאדג'ט חדש שכרגע יצא. הכול מעריצים את החדש, ולו רק כי הוא מעניק לנו סיבה לרכוש שוב ושוב, ולהשליך את הישן מאתנו והלאה. זהו עידן משונה באמת. יש המייחסים את תחילתו להמצאת סכין הגילוח החד־פעמי, על ידי הממציא האמריקאי קינג קאמפ ג'ילט, בשלהי העשור הראשון של המאה העשרים. אחרי סכין הגילוח החד־פעמי של ג'ילט – שהחליף את סכין הגילוח של הסֶפֶר, זה שהיה משחזר ומטפח – המציאו עטים חד־פעמיים, חיתולים חד־פעמיים, וכל־דבר־אחר חד־פעמי. כך החליף הפֶּח את הטיפוח. מאה שנה אחרי ג'ילט כבר אין ביקוש לבעלי מלאכה, בעלי ניסיון, שיכולים לתקן את השעון שלנו, את הספה, את מכונת הכביסה. העובד הסיני יעבוד שעות ארוכות בשכר פעוט כדי שיהיה לנו זול לקנות, להשתמש, לזרוק, לקנות עוד אחד, להשתמש, לזרוק, לקנות שוב. ומעניין להיזכר כי הדברים לא היו כאלה מאז ומעולם. לפני שעלתה ובאה תרבות השימוש החד־פעמי, התעשייה באשר היא מצאה את גאוותה בייצור מוצרים – מכוניות, מכשירי רדיו, מקררים – שפועלים היטב לאורך עשרות שנים, ואפשר להעבירם מדור לדור. היכולת להחזיק מעמד הייתה בעבר אות לאיכות. הנה מקדחה מעולה שהייתה שייכת לסבא שלי. הנה פטפון שמענג כבר שלושה דורות של שוחרי מוזיקה. בימינו אלה, לעומת זאת, התעשייה מייצרת בכוונה מוצרים בעלי אורך חיים קצר – עם תקלות מובנות – כדי שתרבות הצריכה נוע תנוע, וכדי שאנשים יוכלו לרדוף אחר המעודכן, הדבר הבא, זה שעדיין לא נעשה בו שימוש. לאסטרטגיה הזאת יש באנגלית שם נהדר: Planned Obsolescence. ובעברית: הוצאה מתוכננת מכלל שימוש. התיישנות מואצת בכוונת מכוון לצורך חיסול מהיר.

בעידן זה של שדרוג, עצם העובדה שאנחנו מתבגרים – מחזיקים מעמד, שורדים, מתיישנים – עשויה להיראות כמו שדרוג מטה, ירידת ערך, וזאת בלשון המעטה.

3

ביסוד האתגר הגדול – איך להתבגר בעידן השדרוג; עידן שבו הקדמה נתפסת כפעולה של השלכת הישן מאתנו והלאה – עומדת הנחה אחת רווחת: שחייו של אדם חדש טובים בהכרח מזה של אדם ישן. אנחנו נוטים להניח ששנותינו הטובות מאחורינו. שהיינו בשיאנו בשנות העשרה והעשרים, ושמאז הכול רק הולך ומתקלקל.

”גיל ששֶׁעשרה הכול כזה
מין קצפת ודובדבנים”, שרו חברי להקת גוזו.

ברגע שמגיעים לנקודה מסוימת, כך מניחים כולם, הכיוון הוא חד־סטרי בדרך למטה, במורד ההר; דעיכה. אלא שבמידה רבה ההנחה הזאת אינה אלא שקר מוסכם, וזהו סוד שאין איש מגלה, בוודאי לא לצעירים. אני מבקשת לחשוף כאן את השקר הזה. אני מקווה שיש כאן צעירות וצעירים בין הקוראים. חשוב שתדעו.

הנה, אומר זאת כך: אין בי שום געגוע לשנות העשרה והעשרים שלי. העשור הטוב ביותר שלי עד היום הוא זה שהשלמתי זה עתה – שנות הארבעים, שנים של חירות מושגת ושל חדוות חיים שלא ידעתי קודם לכן. שנות הארבעים שלי הן השנים שבהן כרכתי את נפשי בנפש טובה – גם מאתגרת, גם מסעירה – ויצרתי אתה משפחה. בשנות השלושים שלי עוד עבדתי קשה, במאמץ רב וניכר, כדי לבנות לעצמי ביטחון עצמי וזהות; בשנות העשרים הייתי מוכת חרדה משתקת; בשנות העשרה בודדה. השנים הראשונות היו מלנכוליות. אבל האם זו רק אני?

אני שמחה לגלות שסוזן ניימן עומדת כאן לצדי: ”כאשר אנחנו מתארים את מה שהוא בדרך כלל התקופה הקשה ביותר בחייו של אדם כתקופה הטובה ביותר”, היא כותבת, ”אנחנו הופכים את התקופה הזאת לקשה יותר למי שגדל בתוכה. כאשר אנחנו מתארים את החיים כתהליך של הידרדרות, אנחנו מכינים את הצעירים לתבוע מהחיים מעט מאוד”.

"איך נרגיש אם נתענג על ההזדקנות שלנו", שואלת אן קרפף בספרה (The) How to Age School of Life, 2014). "איך נרגיש אם נמשיך, אחרי גיל 25, לומר 'אני רוצה להתבגר... איך נרגיש אם ממש נמתין בציפייה להתבגרות שלנו ולא רק נתרצה ונסבול אותה, במקרה הטוב?"

כילדים, אנחנו אוהבים להרגיש כמו גדולים, ואנחנו אוהבים לשמוע שאנחנו בוגרים. בתי בת התשע נראית גאה למדי כשאנחנו אומרות עליה שהיא חכמה ורגישה כבת 19. היא פחות שמחה אם אנחנו נוזפות בה, ואומרות שהיא לא מתנהגת בהתאם לגילה – כלומר, שהיא מתנהגת כמו גרסה צעירה יותר של עצמה. מתי – באיזה גיל – מפסיק תהליך ההתבגרות להיתפס כמעלה, כדבר טוב ונכסף שמעורר גאווה?

"להתבגר בראשית המאה ה-21 – זו חוויה שונה בתכלית", כותבת קרפף בספרה, "ייחסית לשנות הארבעים של המאה העשרים, נניח, לפני עליית אופנת הנעורים ותרבותה". לפני שהתבססה תרבות הצריכה ושלחה ידה בכול, היא אומרת, עוד אצה דרכם של אנשים צעירים להיראות ולהישמע כמו גדולים. הם התלבשו כמו גדולים, עישנו ושתו כמו גדולים, לא יכלו לחכות להיות בחליפות ובשמלות ולהחזיק בידיהם כוסות מרטיני ועמדות כוח. והנה בימינו אלה, אנחנו מגיעים לנקודה מסוימת בחיים שבה, למרבה הצער, אנחנו לא רוצים עוד להשתנות. מתי בדיוק זה קורה? בגיל 25? 35?

והאם אצלי זה אחרת?

בשנות העשרים שלי, אני זוכרת, לא הבנתי איך אוכל לעמוד בכל השנים שעוד נמתחות לפני עד למותי המשוער מסיבות טבעיות בגיל שבעים. הרגשתי שיהיה קשה מדי למלא את כל הזמן הזה בתחושת טוב, בחיות, וממילא לא ראיתי שום דבר מעודד במיוחד שמחכה לי בעתיד.

כשמלאו לי ארבעים התחלתי לנשום כראוי; בנחת מסוימת, חדשה. הסיבוב הראשון היה כבר מאחורי – הדפוסים החוזרים והיציאה מהם, הנורמות החברתיות וההשתחררות

מעריצותן, החרדות ושיכוכן; סוף־סוף אפשר להתחיל לחיות. מאז, המגמה היא של שיפור – עוד קרבה לעצמי, עוד חופש ועוד רצון משוחרר מכבליו, עוד יכולות לאהוב בלי פחד, עוד תחושת שייכות למשפחה. עוד כתיבה. ועוד כתיבה. עכשיו אני כבר רוצה להיות כאן עוד. לא אצה דרכי להעביר את הזמן.

וממילא, אני מחכה ליום שבו מישהו יאמר לי, הי, ארנה, את בת חמישים? רואים עלייך, זה נהדר, זכית, ברכות!

5

עם זאת צריך לומר: אמנם אני כבר בת חמישים, אבל ההתבגרות בעיצומה; עודנה משאת נפש, מלאכה מתמידה. אני באמת עדיין לא שם. יש לי מה ללמוד. מהו הדבר הזה שגורם לי להרגיש ילדותית עדיין? אולי זהו החלק בי שמחכה שאיזה מבוגר אמתי יאשר אותי, יציל אותי או יתמוך בי. שמישהו ידאג לכל העניינים הכספיים ויניח לי להגשים את שאיפותי היצירתיות. שמישהי תטפל בלוח הזמנים, שתמלא את הזמן בעשייה ובהנאה, שתסיר את המשא של החיים מעל כתפי. אני עדיין לא יודעת איך לחיות, ועדיין מחכה שמישהי בוגרת ממני, מנוסה ושלמה ממני, תוביל אותי. אולי התבגרות היא תהליך של עמידה בזכות עצמי, של הכרה בהיותי יחידה, לבדי (הכרה ב־Solitude שלי, ולא דווקא ב־Loneliness הקיומי). הכרה בעצמאות המהותית שלי, בעובדה המרה שאיני תלויה באיש ואל לי לסמוך על איש, זולתי.

6

”שעות בין ערביים של חיי אנוש מלאות משמעות בדיוק כמו שעות הבוקר”, כתב קארל יונג ב־1943, ”אלא שהמשמעות והמטרה אחרות”.

הנה אתגר מרכזי: למצוא את המשמעות החדשה ההולמת בדיוק את שעות בין הערביים של חיי. או כמו שאן קרפף מגדירה זאת ב־How to Age: "משבר גיל העמידה – אם אמנם יש דבר כזה – הוא במידה רבה משבר של משמעות".

יונג הבהיר שחיי של אדם צעיר מתאפיינים בגדילה ובהתקדמות לקראת מטרות קונקרטיות; והנוירוזה של האדם הצעיר כרוכה בעיקר בהיסוס, בעיכוב, בכל אשר מקשה עליו להתפתח ולהתקרב למטרות האלה. לעומת זאת, האדם הבוגר מבקש להכיר בהישגי העבר לא פחות מאשר הוא מקווה להתקדם להישגי העתיד. הנוירוזה של האדם הבוגר, לדידו של יונג, כרוכה בעיקר בכך שהוא דבק בגישה של אדם צעיר, שאבד עליה כלת. טעות מהותית שלי, כך אני מרגישה, משאירה אותי כבולה במחשבות של אשה צעירה. האם זו הכמיהה לזכות בהכרה? האם זו המרירות של גיל הנעורים, התחושה שמגיע לי יותר – הכרה, פרסים, תמיכה – ממה שאני מקבלת? או שזהו דבר־מה מהותי יותר? בשעות הבוקר והצהריים של חיי מצאתי משמעות בעצם המאמץ לעצב את עמדותי, את זהותי, את הייחודיות שלי. מצאתי סיפוק ביכולת להתגאות בקוויריות שלי, בחריגה שלי מהכלל. ביכולת שלי לזהות את מה שהכלל מבקש, ולהגדיר את רצוני ואת כמיהותי כנגדו. פחדתי פחד קמאי להיבלע בתוך ההמון, להימחק מרוב נורמליות.

עכשיו, כשאני בת חמישים, אני מתחילה לחשוב – ואני לא בטוחה שאני אוהבת את המחשבה הזאת – ששעות בין הערביים של חיי הן הזמן להיפרד מחרדת־הייחודיות שלי. אולי זהו הזמן – לא לוותר כליל על האחרות, אלא לקבל בהכנעה ובענווה את הרגילות שלי; את מגוון הדרכים והאופנים שבהם אני חלק רגיל, אם לא נורמלי, מהמין האנושי, מקבוצת הגיל שלי, מהמעמד הכלכלי שלי, מהמגדר שלי. לקבל בהכנעה את היותי בת תמותה. זו מחשבה מטרידה שבילי עכשיו.

7

"הזדקנות היא חטא", אמרה מדונה.

הנה רגע רב־עוצמה, שבא בעיצומן של מחשבות על גיל חמישים: במעמד קבלת התואר "אשת השנה של בילבורד" באירוע "נשים במוזיקה של שנת 2016" דיברה מדונה בלי כחל וסרק על חיים של התמודדות עם מיזוגיניה, שנאת נשים. התואר "אשת השנה" במוזיקה ביקש לציין מפעל חיים של הישג אמנותי ושל פופולריות אדירה, אבל החוויה של הזמרת עצמה, כך התברר, דווקא לא הייתה שמחה במיוחד.

כמקלקלת מסיבות מצטיינת בחרה מדונה לשתף אותנו בלקחים שלמדה :
"אם את בת, את צריכה לשחק את המשחק. מותר לך להיות יפה וחמודה וסקסית, אבל אל תיראי חכמה מדי. אל תחזיקי בדעה שחורגת מהדעה הרווחת, מהסטטוס קוו. מותר לך להיות מושא למבטי הגברים ולהתלבש כזנוזנת, אבל אל תחזיקי בזנותיות שלך כבשלך".
ואז באה השורה הזאת :

"ולבסוף, אל תזדקני. כי להזדקן זה חטא".

הנאום הפמיניסטי הנפלא, המעציב ומעורר הזעם של מדונה החזיר אותי 45 שנה אחורה למסה הסוערת של סוזן סונטג, "הסטנדרט הכפול של ההזדקנות", שהתפרסמה לראשונה ב-1972. האם דבר לא השתנה בזמן הרב שעבר?

סונטג, שהיתה אז בת 39, חשבה ש"יש היבט אחד פשוט של הזדקנות שלקראתו אף אחד, גברים ונשים, אינו שמח : אחרי גיל 35, כל אזכור של גיל האדם טומן בחובו את התזכורת לכך שאותו אדם קרוב יותר לסוף חייו מאשר לתחילתם. אין שום דבר שאינו סביר בחרדה הזאת".

אבל סונטג עורכת שתי הבחנות : אחת בין זקנה לבין הזדקנות, והשנייה בין האופנים השונים שבהם גברים ונשים חווים את הזקנה ואת ההזדקנות.

"הכאב האובייקטיבי, המקודש, של הזקנה אינו דומה לכאב הסובייקטיבי, המחולל, של ההזדקנות". כתבה סונטג. "זקנה היא מסע ייסורים של ממש ; גברים ונשים עוברים אותו בדרך דומה. הזדקנות, לעומת זאת, היא בעיקרה ייסורים של הדמיון – מחלה מוסרית, פתולוגיה חברתית – ומהותית לה העובדה שהיא מכה נשים הרבה יותר מאשר גברים. בעיקר נשים הן אלה שחוות את ההזדקנות (כל מה שבא לפני שאנחנו ממש זקנות) עם כל כך הרבה סלידה ואפילו בושה".

סונטג מסבירה : "הארכיטיפ 'נשיות' מזוהה עם חוסר אונים, חוסר יכולת, פסיביות, היעדר תחרותיות, ועם המאמץ להיות נחמדה. הזדקנות אינה משפרת את התכונות האלה. וכך, לרוב הנשים, הזדקנות משמעותה תהליך משפיל של פסילה מינית. היות שנשים נחשבות למושכות במיוחד בשנות העשרה שלהן, ואחריהן הערך המיני שלהן יורד בהתמדה, אפילו נשים צעירות מרגישות שהן בתחרות נואשת כנגד לוח השנה. הן זקנות ברגע שהן כבר לא מאוד צעירות".

סונטג, בסוף שנות השלושים לחייה, פחדה מההזדקנות שלה עצמה. אבל הפחד המצער הזה עזר לה לנסח היטב את עצותיה לנשים : איך להתמודד טוב יותר עם הסטנדרט הכפול של ההזדקנות. פשוט אל תהיו בנות, היא אומרת. היו נשים.

"לנשים יש אפשרות אחרת. הן יכולות לשאוף להיות חכמות, ולא רק נחמדות, להיות מוכשרות ולא רק יעילות, להיות חזקות ולא רק חניניות, להיות שאפתניות לעצמן, ולא רק לטובת הגברים והילדים בחייהן.

”הן יכולות להניח לעצמן להזדקן באופן טבעי ובלי מבוכה, ולהתנגד כך באופן פעיל לנורמות החברתיות שנובעות מאותו סטנדרט כפול של הזדקנות. במקום להיות 'בנות', ולמתוח כמה שיותר את תקופת ה'בנות', ואחר כך להפוך באופן משפיל ל'נשים בגיל העמידה', ואז באופן מגונה עוד יותר ל'זקנות', הן יכולות להפוך לנשים, פשוט נשים, הרבה יותר מוקדם, ולהישאר בוגרות פעילות, ליהנות ממהלך החיים הארוטי הממושך, שנשים מסוגלות לו, במשך זמן רב הרבה יותר. נשים צריכות להניח לפנים שלהן להציג את החיים שחיו. נשים צריכות לומר את האמת.”

8

את החיבור שלי, שאתם קוראים כעת, הבטחתי לעצמי להשלים עד מועד מסוים – שעבר זה כבר. מחויבויות אחרות – בעיקר עבודה לפרנסה אבל גם זמן משפחה, מטלות הבית ושתייה הגונה – עמדו בדרכי. דחיתי וחזרתי ודחיתי את כתיבת המסה בגלל צרכים דחופים יותר לכאורה.

כישלון כזה לעמוד ביעדי היה נעשה מקור למתח וחרדה עמוקים בעברי (ותירוץ לעוד קצת שתייה הגונה). אבל עכשיו אני בסדר. אני מגלה שהיום, בגיל חמישים, אני מרשה לעצמי להפר כמה הבטחות. אני יודעת שאשלים את כתיבת חמישים החלקים של החיבור, גם אם לא בהתאם ללוח הזמנים שקבעתי מראש. אני יודעת שאני יכולה להיות גמישה. ואני יודעת שלאיש מלבדי לא אכפת.

התבגרות בשבילי היא במידה רבה תהליך של שחרור, השתחררות, ויתורים שאני מוותרת לעצמי. ככל שהייתי צעירה יותר כך החמרתי יותר אתי. לזה אני לא מתגעגעת. אני זוכה לכתוב את השורות האלה עכשיו משום שאני נהנית מסוף שבוע נדיר ויקר ערך של כתיבה, לבד בביתי. בת זוגי ובנותי נסעו צפונה לבלות זמן עם חברים והשאירו זמן ומקום בשבילי כדי שאוכל לעבוד בשקט בשולחן העבודה שלי. מהו האושר אם לא זמן ומקום לעצמך, כשאהובתיך נהנות במקום אחר; לא רחוקות מדי, וחוזרות בקרוב.

9

אכן, זה בשבילי הישג גדול של ההתבגרות, במלאת לי חמישים : אני זוכה להיות פוסט־חרדה.

לא פוסט־אכפתית, לא ניהיליסטית או אדישה, ולא במיוחד אמיצה. רק לא מאוד חרדה, במובן העמוק שבו החרדה ניהלה את חיי במשך שנים רבות כל כך : הייתי רדופת חרדות – רצה על הציר בין דואגת למבוהלת – באופן מתמיד. עסוקה בקטנה כגדולה : מה אנשים יחשבו עלי, איך אצליח להרשים או להשאיר כמה שפחות רושם. איך להתחבר ואיך להתנתק, איך למשוך ואיך לשמור על מרחק, איך לעשות את כל זה – משהו מכל זה – נכון. וגם איך לא למות ממחלות פנימיות, מופנמות. הייתי חרדה, אסתמטית, סבלתי מכאבי ראש. הייתי ביישנית, כסוסת ציפורניים, נמנעת, עומדת בצל, עסוקה כל העת במבט ביקורתי של איזה אחר מדומיין.

לו יכולתי לספר לצעירה החרדה שהייתי, שבהמשך הדרך מחכה לי העידן שאחרי החרדה ; "אל תתייאשי, זה לא יהיה כך תמיד. מעבר לפינה בעוד שנים אחדות מחכה לך ההשתחררות הגדולה!" האם המידע הזה היה בא לעזרה? קשה לי להאמין. אי אפשר להיות פוסט־פמיניסטית או פוסט־מודרניסטית בלי לעבור ראשית בפמיניזם ובמודרניזם ולדעת אותם ברצינות. אי אפשר להיות פוסט־חרדה אם לא התנסיתי באופן רציני בחרדה ואם לא עמדתי דן, מקרוב, על טיבה.

10

בזמן שדחיתי את כתיבת החיבור, והעברתי את זמני בין משימות היוס־יוס האחרות, בכל זאת קראתי פה ושם. ולמזלי, נתקלתי בציטוט מאיר עיניים המיוחס לאריך פרום : "חיו של היחיד הם למעשה תהליך ממושך שבו מוליד היחיד את עצמו ; אכן, כשאנחנו מתים אנחנו אמורים להיות כבר ?לודים לגמרי ; אלא שזהו גורלם הטרגי של רבים : למות לפני שנולדו".

להוליד את עצמי – איזו משימה נהדרת ובלתי אפשרית להפליא. וכמה התמוזל מזלי שאני עסוקה במשימה הזאת כעת, בעידן הפוסט־חרדתי שלי. כך מתארת זאת מיי סארטון, המשוררת ומחברת הממוארים האמריקאית, בספרה "בגיל שבעים":

"חזרתי זה לא כבר מחודש של מפגשי הקראת שירה (...) במכללת הארטפורד שבקונטיקט התבקשתי לדבר על הזקנה – 'איך הדברים נראים מכאן', קראתי לאירוע – כחלק מסדרה של מפגשים על 'העונות של הנשיות'.

"ברגע מסוים עלתה שאלה מהקהל בקול רם: 'למה טוב להיות זקן?'"
 "עניתי בספונטניות ומעט במגננה, כי חשתי בספקנותו של השואל: '[טוב להיות זקנה] כי אני יותר עצמי משהייתי אי פעם. יש בי פחות קונפליקט. אני שמחה יותר, מאוזנת יותר, וגם (שמעתי את עצמי נוקטת טון מעט תוקפני) בעלת עוצמה רבה יותר.'
 "הרגשתי שזהו צירוף קצת משונה, 'בעלת עוצמה', אבל אני חושבת שזה נכון. ייתכן שהיה מדויק יותר לומר 'אני מסוגלת להשתמש טוב יותר בכוחות שלי'. אני בטוחה עכשיו יותר בשאלת מהות החיים שלי; יש לי פחות ספקות עצמיים לשכך".

זו המשימה בדרכי להיות אדם מבוגר, וזו השאיפה: להיות יותר עצמי משהייתי אי פעם, ולשכלל את יכולתי להשתמש בכוחותי, כפי שתיארה זאת מיי סארטון. את ההשראה לאתגר חיוני נוסף אני שואבת ממה שהצליח להשיג אוליבר סאקס על ערש דווי (Gratitude, Knopf, 2015): "ועכשיו, כשאני חלש, נשימתי קצרה, שרירי שהיו פעם חזקים נמסו זה כבר מרוב סרטן, אני מוצא ביתר שאת שמחשבותי מתמקדות לא בעל־טבעי או ברוחני אלא בשאלה, מהי המשמעות של חיים טובים וראויים: השגת שלוה בתוכי".
 איך עושים את זה? איך מולידים את עצמנו, משיגים שלוה בתוכנו? אני לא יודעת. אני רק בטוחה שעלי לעבוד על זה עכשיו, לא אחר כך. אין אחר כך.

אני גם יודעת זאת: השאלה שסאקס עסק בה – מהי המשמעות של חיים טובים וראויים – היא השאלה שמרחפת מעל כל מסה אישית מאז הולדת "המסות" מאת מונטיין. ואולי משום כך סוגת המסה היא האהובה ביותר עלי.

איך לחיות? זו השאלה ההומניסטית הדחופה ביותר שבנמצא. היא שאלה הומניסטית, משום שהיא מניחה ביסודה שאין בשבילה תשובות מוכנות ונכונות לכל – לא תשובת המדינה, לא תשובת בית הספר, לא תשובת התאגיד, לא תשובת הכנסייה; איש זולת האדם עצמו אינו יכול לענות על השאלה הזאת. ואף אדם אינו יכול לענות עליה בשביל אדם אחר. והיא השאלה הדחופה ביותר משום שאי אפשר לענות עליה אלא בחיינו הקצרים עלי אדמות. והדרך הטובה ביותר לעסוק בה, ללמוד אותה, לנסות לענות עליה, היא לקרוא מסות אישיות, ולכתוב אותן. או: להקשיב לעדויות של אנשים אחרים, ולהעיד על חיינו שלנו.

"אני אעדיף לדעת את עצמי כראוי על ידי לימוד עצמי יותר מאשר על ידי לימוד קיקרו", כתב מונטיין בחיבור "על הניסיון" (בתרגום אביבה ברק). "הניסיון שיש לי מעצמי די בו לעשותני נבון, אילו הייתי תלמיד טוב", כתב והדגיש: "חיי קיסר אין בהם כדי לשמש דוגמה ומופת יותר מחיינו אנו. גם קיסר וגם אדם מן השורה, אלה הם עדיין חיים הכפופים לכל המקרים האנושיים".

13

טוב, אם כך היבט אחד של התבגרות והזדקנות הוא האפשרות והצורך להכיר את עצמך טוב יותר.

צעד ראשון: הביטי במראה.

אני לא יפה.

זו הכרה משחררת באופן עמוק.

בצעירותי, בשנות העשרה והעשרים שלי, נהגתי לחמוק ממראות. כל מפגש עם בבואתי היה הפתעה מאכזבת. מאוחר יותר, ככל שהתבגרתי, מבט בהשתקפותי נעשה חוויה נעימה בסך הכול. הצטמצם מאוד הפער בין גופי ופני המדומיינים לבין אלה שנתקלתי בהם שם בחוץ, בכל אספקלריה.

כעת, במלאת לי חמישים, אני מנסה לחיות בשלום עם כל חלק מגופי שאינו מושלם, בלשון המעטה. זה לא קל. כמה שינויים של העת האחרונה – לאו דווקא כמישת העור – אינם

לטובה. לדוגמה: השיניים שלי, שסודרו בסיוע האורתודונט לפני כ-35 שנים, חזרו באחרונה לאיחסדר המרדני שלהן. אבל אלה השיניים שלי. זהו החיוך שלי.

14

סילביה פלאת תיארה זאת היטב מנקודת מבטה של המראה (בקטע מהשיר "מראה" מתוך "אלקטרה בשביל האזליאות", תרגמה: אורה סגל).

עֵתָה אֲנִי אֶגַם. אִשָּׁה גֹחֶנֶת מֵעָלִי,
מְחַפֵּשֶׁת בְּכָל תְּחוּמֵי מָה הִיא בְּאֵמֶת.
וְאִז הִיא פּוֹנֶה לְאוֹתָם שְׂקֵרָנִים, הַנִּירוֹת אוֹ הַלְבָּנָה.
אֲנִי רוֹאָה אֶת גְּבָהָ, וּמִשְׁקָפָת אוֹתוֹ בְּנֶאֱמָנוֹת,
הִיא גּוֹמְלֶת לִי בְדַמְעוֹת וּבִסְעָרֵת יָדַיִם.
אֲנִי חֲשׂוּבָה לָהּ. הִיא בָּאָה וְהוֹלְקָת.
כָּל בְּקָר פְּנִיָּה מְחַלִּיפּוֹת אֶת הַחֲשֵׁכָה.
בְּתוֹכִי הַטְּבִיעָה נֶעְרָה צְעִירָה, וּמִתּוֹכִי אִשָּׁה זְקֵנָה
צָפָה וְעוֹלָה לְעֵבְרָה יוֹם אַחַר יוֹם, כְּדָג נוֹרָא.

15

צעד שני בדרך להכיר את עצמך טוב יותר: התמודדי עם פחדייך. רק בעת האחרונה שמתי לב, ברגע של הרחקת עדות מסוימת, בזמן שעבדתי על מחזה שעוסק באשה בת חמישים, שהדמות הראשית – זאת לא אני, זו רק הדמות שבדיתי – אמנם נושאת את גילה בגאווה כהישג, אבל בהיבט, בינה ובינה, היא פוחדת מאוד מפני הזקנה.

היא פוחדת להיות חולה, חלשה, שכחנית. היא פוחדת להתמסר למחלות מעיים. מחלות לב. סרטן. כל זה עוד מחכה לה. שחיקת העצמות. איבוד שיווי המשקל. היא רואה את הגוף של הוריה מתקלקל. את אובדן הזיכרון. היא גם פוחדת להיות ענייה מרוב זקנה. מה לעשות? אני לא יודעת. כל זה באמת מפחיד. אני מניחה שכדאי להתחיל לשמור על כושר גופני. ובעניין הפחד מהתרוששות הכרוכה בקשישות: אני יודעת שאני חייבת להמשיך לעבוד עד מותי. להתפרנס עד שייתש כוחי. לא מחכה לי תוכנית פנסיה משחררת – אני מהדור שאחרי הביטחון הסוציאלי. מה לעשות? לעת עתה אולי רק אכיר בעובדה שאני – ולא אחרת – היא הפוחדת.

16

מונטיין, בחיבורו "על הניסיון", ניסח זאת כך (בתרגום אביבה ברק):

"אלוהים עושה חסד עם אלה שהוא נוטל את חייהם בהדרגה. זו הברכה היחידה של הזקנה. המוות הסופי יהיה בשל כך מוחלט ומכאיב פחות; הוא לא יהרוג אלא חצי או רבע אדם. זה עתה נשרה לי שן בלי כאב ובלי מאמץ. היה זה הסוף הטבעי לקיומה. וחלק זה של ישותי, ועוד רבים אחרים, כבר מתים, ואחרים, מן הפעילים ביותר ואשר תפסו מקום ראשון במעלה כשהייתי בשיאי, מתים למחצה. כך אני נמוג ונשמט מעצמי. איזו אווילות תהיה זו מצד בינתי לחוש את קפיצתה של הידרדרות זו, שהיא כבר כה מתקדמת, כאילו הייתה נפילה מוחלטת! איני מייחל כי כך יקרה".

מונטיין מספר בגאווה באותה מסה שעבר זה לא כבר בשש שנים את גיל חמישים, "גיל שאומות אחדות, לא בלי סיבה, קבעו כגיל הסביר לסוף החיים ולא התירו לאיש לחרוג ממנו. ובכל זאת, עדיין יש לי מדי פעם אתנחתות כה ברורות, אם כי קצרות ולא יציבות, של רוח נעורים, עד כי אין הן נופלות בהרבה מן הבריאות והיעדר הכאב של ימי עלומי".

17

צעד שלישי : הכירי בעצב הפשוט הכרוך בהיותך בת תמותה. בעצב הפשוט הכרוך בעובדה שלא תוכלי לבלות די זמן עלי אדמות עם האהובות עלייך – בת זוגך ובנותייך. הישטפי בעצב הזה. טבעי בו. ועלי מעת לעת לנשום אוויר.

18

אולי אסתפק בזאת לעת עתה? עלי לבלות מעט זמן איכות עם הפחד ועם העצב. שאדמיין את בנותי ממשיכות בלעדיי? עלי לפנות אל המשוררים.

19

בילי קולינס כתב בישירות על השכחנות (בשירו Forgetfulness):

”ראשון ההולכים הוא שם הסופר,
ומיד אחריו פוסעים בצייטנות: הכותרת, העלילה,
הלקח קורע הלב, הרומן כולו,
שפתאום נעשה אחד שמעולם לא קראת, מעולם לא שמעת עליו...”

20

אמנדה דלטון מציעה להתכונן, להתאמן, בשירה How to Disappear :

בהתחלה ערכו חזרות על הדברים הקלים.
אָבדו את המלים שלכם ברוח,
פסעו בחשיכה בכביש לא מואר,
הביטו באחרים ששוכחים איפה הניחו מפתחות,
את היומן שלהם, מטרייה חדשה.
ראו מה נדרש כדי שלא יבחינו בקיומכם
בחדר מלא אנשים. ספרו שקרים :
אני אוהבת אותך. אחזור בעוד חצי שעה.
אני בסדר.
הדברים הילדותיים.
עמדו ללא נייע מאחורי עץ,
תהפכו לקאובוי, תגידו שמתם,
טפסו לתוך ארון בגדים, נשפו על מראה
עד שלא תמצאו שם איש, ותתאמנו על קסמים,
פעלולי עשן ואש –
תנועת יד קלילה והקורבן מאבד
את השעון שלו, את אשתו, את השטר של עשרה פאונד. השתכללו.
החזיקו את הנשימה קצת יותר בכל פעם.
(...)

בהשראת אן למוט, שערכה באחרונה, בגיל 61, את [רשימת 12 הדברים שהיא \(כמעט בטוח\) יודעת על החיים ועל הכתיבה](#), אני מנסה להרכיב רשימה משלי של אמיתות מצטברות. מה אפשר לדעת (כמעט) בלי ספק בגיל חמישים?
דבר ראשון: אני יודעת שבשבילי התבגרות היא תהליך של התקרבות לעצמי, ושל חיזוק הביטחון בעצמי. ושהיה כדאי להתמיד ולהגיע עד הלום. ושיש עוד לאן ללכת.

מה עוד אני יודעת כמעט ללא ספק? בגיל חמישים אני יכולה להעיד על מה שאולי מובן מאליו: שהתגשמות של חלומות ומימוש של שאיפות מייצרים לעולם שאיפות וחלומות חדשים.

בשנות העשרים לחיי שאפתי להיות סופרת. החלטתי להתאמן קודם כול כעיתונאית, עשיתי זאת במשך עשרים שנה, ועכשיו, אחרי שעזבתי את העיתונות ולאחר שכתבתי ופרסמתי שבעה ספרים, אני יודעת שכן, חלומי התגשם: אני סופרת! ובכל זאת, עדיין לא הגעתי לאן שאני רוצה להגיע. אני רוצה להיות סופרת טובה יותר, מצליחה יותר, נקראת יותר, משפיעה יותר. אין בנמצא סיפוק בר־קיימא. בה בעת, ברובד מסוים, היחס לחלומות ולהגשמתם משתנה. האתר של ההגשמה נמצא בנפש, יותר משהוא נמצא בעולם שמחוצה לה.

אני יודעת עכשיו בוודאות ובצער שאין דבר יקר ערך יותר מהחברות, ושהחברות אינה בהכרח נשמרת לנצח. אנשים משתנים וכך גם הנסיבות. לא. הנה תיקון: אני יודעת משהו אחר, אישי ומסוים ומטריד עוד יותר. אני מסתכלת לאחור ושואלת: איך קרה שבשנות העשרים שלי לא שמרתי על חברי הנעורים, ואיך קרה שהחברים משנות העשרים לא עברו איתי לגיל שלושים והלאה, ואיך זה שחברות שרכשתי בסוף שנות השלושים, וחשבתי שתישאר איתי עד מותי, לא שרדה, ולא חיה איתי היום, בגיל חמישים?

אני מתחילה לחשוב שיש משהו באופן שבו אני חברה, שאיננו בר־קיימא. מהו הדבר הזה? האם אלה השינויים שאני עוברת לאורך השנים? האם זהו הקושי שלי להכיל את השינויים שחברי עוברים? אני מסתכלת סביבי ורואה שלא כולם כמוני בעניין הזה. יש חברויות

שמחזיקות מעמד חיים שלמים. אני מתפעלת מאלה כל כך. מה עובד אצלם? מה לא עובד, לא עבד, בשבילי? לכך עלי להקדיש מסה נפרדת, מחשבה ממוקדת.

24

מה עוד אני יודעת כמעט ללא ספק בגיל חמישים?
אני יודעת בלי שום ספק שאין מה לפחד מהדעה הרווחת, ואין טעם לדאוג מה יגידו השכנים. זאת משום שיש בידינו הכוח להשפיע על עיצוב הדעה הרווחת, ובכוחנו אפילו לשנות את מה שיגידו השכנים!
בשנות העשרים שלי פחדתי נורא להיות לסבית – הנחתי שהחברה לא תאשר; עכשיו אני גאה, ואני יודעת שאיש מלבדי לא יכול לאשר אותי; ש"החברה" היא ישות מדומיינת ולגמרי לא סטטית, לא אחת. החברה היא ריבוי.
עכשיו אני לא מרגישה שיש "חברה" שהיא ערכאה מאשרת. יש כל מיני אנשים שונים זה מזה, מאשרים זה את זה ואת עצמם, ומשתנים, וזזים כל העת.
שכני התל-אביבים, אפילו השכנים הדתיים האדוקים מהקומה הראשונה בבניין המשותף, עושים רושם אדישים לכל תווית וזהות. ערך המגוון גובר על ערכים אחרים. הנינוחות הנרכשת שלי עם עצמי היא שותפה פעילה ביצירת נינוחות מלאה לי ולמשפחתי במרחב הציבורי.

25

בגיל חמישים אני יודעת כמעט בוודאות את כוחה של היחידות, solitude, לעומת שבריריותה של הבדידות, loneliness.

26

בגיל חמישים אני יודעת שבאמת לעולם אין לומר "לעולם לא".
בשנות העשרה והעשרים שלי הייתי לגמרי בטוחה שלעולם אהיה מתבודדת, לעולם לא
בזוגיות; עכשיו אני מחזיקה קרוב ללבי כל מה שקשור במשפחה שלי, שבה שתי אמהות,
שתי ילדות וכלבה אחת; ובכלל זה את יכולתי להיות לבד, בנוכחותן.

27

אני יודעת בוודאות שאפשר לחיות חיים שלמים של ניתוק מהגוף. ושמוטב לחבור אליו.

28

אני יודעת ששוקולד עושה לי מיגרנה.

29

אני יודעת שאני לא אמיצה. שהפרסונה הכותבת שלי אמיצה ממני. ושאני לא
אלטרואיסטית.

אני יודעת שאני במיטבי כשאני כותבת. בתוך עצם מעשה הכתיבה.

בגיל חמישים אני יודעת בוודאות שאני אוהבת כל כך את השיר הזה, Danse Russe, מאת ויליאמס קארלוס ויליאמס:

אם כשאתי ישנה
והתינוקת וקתלין
ישנות
והשמש היא דיסק לבן-להבה
בערפילים של משי
מעל עצים זוהרים,

אם אני בחדרי הצפוני
רוקד בעירוס, גרוטסקי
לפני המרפאה
מניף את חולצתי מסביב לראשי
ושר בשקט לעצמי:
"אני בודד, בודד.
נולדתי להיות בודד,
אני כך במיטבי!"

אם אני מתפעל מזרועותי, מפני,
מכתפי, מירכי, ישבני,

32

אני שואבת השראה מהפסיכולוגית [אסתר פרל](#), וחושבת על החיים כעל תנועה בין שני מצבים נפשיים מהותיים: הישרדות וחיות. להיות לא־מתה או להיות חיה. אלה שתי האפשרויות.

פרל מדברת על קהילה של ניצולי שואה בלגים, שבקרבה גדלה. היא מצאה שיש בקהילה הזאת שתי קבוצות נבדלות זו מזו: היו אלה שרק שרדו את המלחמה, ואלה שהצליחו גם להחיות את עצמם אחריה. הניצולים השורדים היו אלה שכיסו את הספות בניילון, נזהרו, לא הסתכנו, והיו כל העת דרוכים, עינם האחת פקוחה. הם לא הרשו לעצמם לשמוח, לצהול, מרוב פחד שהצהלה והשמחה ימיטו עליהם אסון.

אלה שחיו, ולא רק שרדו, ידעו ליהנות מהחיים ("הם לא שרדו לחינם", אמרה פרל על הוריה), ושיחקו, והימרו, והשתוקקו.

פרל כותבת רבות על הארוטי כתרופת נגד למוות.

ממגוון סיבות פסיכולוגיות אני מוצאת את עצמי בקבוצת מכסי הספות בניילון. אני יותר שורדת מחיה. אני רוצה לשנות את זה.

33

מה זה להיות אשה חיה, או להיות אדם ארוטי, או להיות בעלת יחסים מלאי חיות עם ארוס? את המהות הזאת אפשר לסכם, אני חושבת עכשיו, בשלושה שמות פועל: לרצות, להעז, לעשות; לאו דווקא בסדר הזה.

אלה שלושה פעלים מעט זרים לשפה שלי, להתנסות שלי.

פרל מבהירה : העניין בדרך החיים הארוטית הוא לא בהכרח לעשות אהבה וסקס, והוא לא "לעשות את זה", לתפקד, להוציא אל הפועל, בסגנון תרבות העסקים, ההישג או השורה התחתונה. העניין הוא לחגוג את הדמיון, את הכמיהה, את ההתנסות היצירתית. לרצות דבר־מה, להעז לדמיין אותו, לעשות משהו בקשר לזה.

34

מה זה להיות לא־מתה, או רק־שורדת? את המהות הזאת אפשר לסכם, אני חושבת, בשלושה שמות עצם : חרדה, הימנעות, אישור. השמות הללו מוכרים לי היטב : הם היו במשך שנים עמודי התווך של חיי. העניין כאן, בגישה הזאת, הוא לעשות את הדבר הנכון. העניין הוא להיות ילדה טובה, להשיג אישור, הכרה ; הצדקה. אפשר לשרוד חיים שלמים תחת הציוויים הללו, חיים של זהירות, של הישמרות לנפשנו, בין עמודי התווך – חרדה, הימנעות, אישור – אבל אלה אינם חיים שראוי לחיות אותם ; בחיי שלא.

35

האם אפשר באמת להשתנות בגיל חמישים? האם לא איחרתי את המועד? אני מקווה שלא. אני רוצה להקדיש את שארית ימי ההתבגרות שלי לתנועה בין דריכות לבין משחקיות, בין הימנעות לבין תשוקה, בין שמות עצם לבין פעלים.

36

ובכן, הנני, כאן, בשנת היובל שלי. שנת הפלאים, אנוס מירביליס, שלי. אני אוהבת את הרעיון של שנת היובל. למה אני נמשכת כל כך אל החגיגות שלו? אני אוהבת נקודות ציון. ימי הולדת. עשורים. שבע שנים טובות. שנת שמיטה. שליש. סמסטר. אני אוהבת לחלק כך את החיים כביכול היו כמותיים, נספרים; שאפשר להחזיק בהם. אני זקוקה להן, לנקודות הציון האלה, כדי לשוט על האוקיינוס הסוער, האחיד, הפרוש עד לאין סוף מעל המעמקים הזרים, מעל המצולות המבהילות, של הזמן. אני זקוקה לנקודות הציון האלה כדי לעסוק בפרויקט המרתק של חיי, שהוא הניסיון להבין את התשובה, את התשובות, לשאלת השאלות: איך לחיות?

37

וּסְפַרְתָּ לָךְ שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים וְהָיוּ לָךְ יָמֵי שִׁבְעַת שָׁבָתֹת הַשָּׁנִים תִּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה. וְהֶעֱבַרְתָּ שׁוֹפָר תְּרוּעָה בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבַעִי בְּעֶשְׂוֹר לַחֲדָשׁ בְּיוֹם הַכִּפָּרִים תִּעְבְּרוּ שׁוֹפָר בְּכָל אֲרָצְכֶם. וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת שְׁנַת הַחֲמֻשִּׁים שָׁנָה וּקְרַאתֶם דְּרוֹר בְּאָרֶץ לְכָל יֹשְׁבֵיהָ יוֹבֵל הוּא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְּתֶם אִישׁ אֶל אַחֲזָתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תִּשְׁבּוּ. יוֹבֵל הוּא שְׁנַת הַחֲמֻשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם לֹא תִזְרְעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת סְפִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת נִזְרֶיהָ. כִּי יוֹבֵל הוּא קִדְשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן הַשָּׂדֶה תֹאכְלוּ אֶת תְּבוּאָתָהּ. בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תִּשְׁבּוּ אִישׁ אֶל אַחֲזָתוֹ. אלה הפסוקים מספר ויקרא (כה, 8–13). שנת היובל היא אם כל שנות השמיטה. לא רק שמניחים לאדמה ולעבודתה, אלא גם משחררים את כל העבדים והכול זוכים לחזור לחייהם החופשיים! קשה לחשוב על סימן דרך משחרר מזה. שנת היובל שלי, ילידת 1967, אגב כך, נופלת גם על שנת היובל לכיבוש – לשליטה של ישראל בעם הפלסטיני. אבל על כך לא אכתוב כאן בכלל.

38

הנה, בעיצומם של ימי הכתיבה של החיבור הזה, קרה לי אתמול מקרה מטריד: אשה אחת, שהקשיבה ברוב קשב והתפעלות לשיחה ביני ובין בתי בת השש, שאלה: "אז מה, זו הנכדה שלך?"

אל תיעלבי, אני אומרת לעצמי. אל תרגישי שחרב עלייך עולמך. להפך, תתגאיי! אתגר הגאווה. הנה, את מתבגרת. שערך מלבין. קמטים נחרצים בסביבת עינייך. מבטך שבע. את מזדקנת. אפשר לטעות ולחשוב שאת כבר סבתא. הא, זה דבר טוב! נראה אותך אוהבת את זה.

39

עוד דבר שקרה בעיצומם של ימי כתיבת החיבור: באחרונה הבנתי שדפוס מהילדות והנעורים עדיין מפעיל אותי ומחבל בכוחי לחיות במלואם חיים שראוי לחיות אותם. מה הם חיים שראוי לחיות אותם? האין זו השאלה שעומדת ביסוד המאמץ להבין איך להיות בת חמישים?

אני חושבת: אם אני מצליחה להרגיש מגוון רגשות, ואם אני מצליחה לחיות בקשר מלא חיות עם האהובים עלי – קשר מלא חיות? מה זה? אולי כזה שאפשר בו לשמוח, להתעצב, למחות, לעשות, לגלות, להיות לבד וגם ביחד, להשאיר מרווח להפתעות, ובה בעת להרגיש בטוחה באהבה, או לכל הפחות, בכבוד ההדדי? – האם זה מספיק? משהו חסר? אני לא יודעת. חיים שראוי לחיות אותם הם לכל הפחות חיים שלא נשלטים על ידי בושה או פחד.

40

זה מזכיר לי שיר שאני נוצרת בלבי:

"המסע" מאת מרי אוליבר

יום אחד ידעת סוף־סוף
מה את חייבת לעשות, והתחלת,
אף שהקולות סביבך
המשיכו לצעוק
את העצות הגרועות שלהם ---
אף שהבית כולו
התחיל לרעוד
והרגשת את המשיכה הנושנה
בקרסוליידך.
"תקני את חיי!"
קרא כל אחד מהקולות.
אבל לא עצרת.
את ידעת מה את חייבת לעשות,
אף שהרוח חיטטה
באצבעותיה הנוקשות,
ביסוד היסודות ---
אף שהמלנכוליה שלהם
הייתה נוראית. היה כבר מאוחר
אבל אט־אט,
בעודך משאירה את קולותיהם מאחור,
הכוכבים התחילו לבעור,
מבעד ליריעת העננים,
והיה קול חדש,
שלאט־לאט זיהית כקולך שלך,
שאירח לך לחברה,
בעת שפסעת עמוק יותר ויותר
לתוך העולם,
נחושה לעשות
את הדבר היחיד שיכולת לעשות --- נחושה להציל
את החיים היחידים שיכולת להציל.

אני רוצה להאמין שהעפלתי לשנת היובל שלי בזכות ולא בחסד. עבדתי קשה כדי לזכות בפרספקטיבה. עבדתי קשה כדי להרשות לעצמי לתפוס את החיים – ולא את עצמי – ברצינות; בכבוד. עבדתי קשה, אני עובדת קשה, בניסיון להבין איך לחיות. איך להיות אמא, איך להיות בת זוג, איך להיות סופרת, איך להיות אדם פוליטי, איך להיות ביחסים עם הכלבה שלי, עם הצמחים במרפסת, עם הכמיהות והסטיות שלי, עם האלימות שבי, עם אנשים שאהבתי והתרחקו, עם חברות, עם חברים, עם אנשים שמושכים אותי אבל נטועים כבר בחייהם עמוק כל כך ומסועף כל כך שספק אם אוכל למשוך אותם לתוך חיי.

אני חושבת – אם שנת היובל היא אם כל שנות השמיטה – מהי המשמעות של הפסקה לשנה, של שחרור עבדים ושפחות?
איך – או האם – להפסיק לעבוד בעבודת המשמעות?

”בגיל חמישים כל אחד מקבל את הפרצוף שמגיע לו”, אמר ג'ורג' אורוול.
אני ערה לכך שהרובד הפוליטי בחיי – כל מה שחורג מהפוליטי שבאישי – לא בא לידי ביטוי במסה הזאת על אודות גיל חמישים. אינני עוסקת כאן בהכרח להשפיע על החברה, לפעול נגד התעמרות של חזקים בחלשים. מה זה אומר על הפרצוף שמגיע לי?

”הטבע מעניק לך את הפנים שיש לך בגיל עשרים ; זו האחריות שלך להשיג את הפנים שיש לך בגיל חמישים”. אמרה קוקו שאנל, ואני לא לגמרי יודעת למה היא התכוונה. אולי בשבילה זה עניין של קרם פנים? בשבילי : חשבון הנפש והערכתה.

44

”ככל שאנחנו מתבגרים...היופי מסתנן לתוכנו”, כתב ראלף וולדו אמרסון.

45

אני מעדיפה להכיר, להבין, ללמוד, להשתנות מאשר להתחרט. ”לו רק ידעתי בגיל עשרים את מה שאני יודעת היום” – זו עמדה שאין לה תוקף בשבילי. בעצם אין שום לקח שאפשר ללמוד בדיעבד.

נכון : לא הייתי מאושרת בגיל ההתבגרות, בצעירותי ; הייתי בעיקר מפוחדת, ורחוקה אלפי מילין מעצמי. אבל גם הייתי מסורה למאמץ לשנות את זה, לתקן את המעוות (זכיתי למטפלת פסיכואנליטיקאית נהדרת ולחברים טובים לאורך הדרך) ככל שהתבגרתי. אני מעדיפה להעריך את הקושי. לא להיבהל ממנו, לא לסמן אותו ככישלון. זה לא בא לי בקלות : קשה לי להעניק לקושי ערך חיובי. אבל זהו אתגר שאני מניחה עכשיו לְפָנַי.

46

המסה הזאת מתקרבת לסופה. לא גמרתי לחשוב על ההזדקנות שלי. לא השתהיתי די על הפחד מפני שחיקת הגוף, קריסת המערכות, הפרידה מההורים, העול על הקרובים. לא עצרתי לחשוב על המחזור החודשי, שעומד להיפסק, ועל מה שיבוא אחרי ההפסקה הזאת. לא השתהיתי די על האפשרות להשפיע על הקרובות לי, להשתתף בעיצוב עולמן. יצאתי לדרך מתוך מגננה: אל תגידו לי שרע להזדקן. שנגמרו החיים הטובים.

אבל עכשיו אני רוצה דווקא להיות פרקטית. הנה כמה החלטות לשנת היובל, Jubilee resolutions, ריטואל ימי הולדת שאני אוהבת:

ראשית: חשבי על המוות לעתים קרובות. דעי שהזמן שלפנייך קצר מזה שכבר עבר. תתאמני על הכרה בעובדה הזאת באופן עמוק.

47

שנית: הכיני תוכנית. הרכיבי רשימה. חשבי איך את רוצה להיות בהמשך הזמן שלך עלי אדמות. אני לא מתכוונת לרשימה מהסוג של: אני רוצה לבקר באיי גלפגוס. לקפוץ מצוק. לטייל לבד במשך חודש ברחובות לונדון. לכתוב ממואר. אני לא מתכוונת לדברים סופיים כאלה, שעוברים עם הגשמתם אל העבר. אני מתכוונת: במה את רוצה להתמקד, ממה את רוצה ליהנות יותר, את מה את רוצה לשחרר, מה את רוצה ללמוד. אני מתכוונת להוספת רבדים אחדים והסרת אחרים. סמני מה הצלחת להגשים. בדקי מה עוד מחכה לך. נכון, את יכולה פשוט לחיות, להיות ברגע, כהצעת הבודהיזם והניו־אייג', אבל הרגעים ירדפו רגעים אחרים ואת עלולה להישאר רחוקה מעצמך ולא תצליחי להשלים את הולדת עצמך. מעת לעת בדקי בינך ובינך איפה את נמצאת.

48

עדכני את הרשימה שלך כל הזמן. מחקי, הוסיפי. הרשי לעצמך ולרשימה שלך להשתנות. חשבי על אנשים אחרים, גם על כאלה שאינך מכירה, שאינך בקשר איתם – בגיל אחר, בתרבות אחרת, במעמד אחר, בנסיבות אחרות – ונסי לדמיין את נקודת מבטם שלהם על החיים, על השאלה: איך לחיות. איך כדאי ואיך אפשר. וכן, הביטי בבנותיך, בבת זוגך. היעזרי בהן להסעיר את מוחך. טלי מהן כיווני מחשבה שלא היית מוצאת בלעדיהן.

49

המשיכי לכתוב על ההתנסויות שלך, על אודות הניסיון.

50

הרבה נשים שאת מעריכה, שאת נושאת אליהן את עינייך, עשו דברים טובים ומרשימים אחרי גיל חמישים. תחשבי על "רישום של העבר" של וירגיניה וולף. תחשבי על "להתבונן בסבלם של אחרים" של סוזן סונטג. תחשבי על הפסיכולוגית שטיפלה בך כשהיית בת שלושים ומשהו והיא בת חמישים ויותר. יש לך עכשיו עשר שנים תמימות, אפשר להניח, עד שימלאו לך שישים. עשי בהן כבשלך.

מקורות

מישל דה מונטיין, "המסות", תרגמה אביבה ברק, כרך שלישי, שוקן, 2016.

Susan Neiman, Why Grow Up, Penguin Books, 2014.

Anne Karpf, How to Age, The School of Life, Macmillan, 2014.

Susan Sontag, The Double Standard of Aging, The Saturday Review, September 23, 1972.

May Sarton, At Seventy, W. W. Norton & Company; Revised ed. Edition, April 17, 1987.

Oliver Sacks, Gratitude, Knopf, Picador, 2015.

Esther Perel, Mating in Captivity: Unlocking Erotic Intelligence Paperback, October 30, 2007.

עריכת לשון: ריבי רונן